

21 Mart 2024

Sekiz Yıllık Şiddet, Ayrımcılık, Tecrit ve Dışlanma

Mart 2016'da AB-Türkiye Mutabakatı'nın yayınlandığında, devletlerin mültecilerin haklarını koruma konusundaki uluslararası yükümlülüklerini tamamen göz ardı etmesi nedeniyle insan hakları grupları tarafından şiddetle kınanmıştı¹. Bu sözde "anlaşma" bağlayıcı olmayan bir basın açıklamasından öteye geçmezken, sekiz yıl sonra sadece Yunanistan'da değil tüm Avrupa'da normalleşen, giderek daha acımasız ve şiddet dolu sınır politikalarının uygulanmasına zemin hazırladı.

AB-Türkiye Mutabakatı'nın sekizinci yıldönümünde, Türkiye ve AB devletlerinin göçmen ve mültecilere ilişkin uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmemelerini kınıyor ve göçmenlerin ayrımcılığa uğramasına, sosyal tecridine ve nihayetinde dışlanmasına yol açan tüm resmi ve gayri resmi politikalara karşı çıkma ve direnme yönündeki ortak kararlılığımızı daha gür bir sesle yineliyoruz.

Hatırlatmak gerekirse, 2016 AB-Türkiye Mutabakatı'nın merkezinde, AB'den milyarlarca avro karşılığında Türkiye'nin Yunanistan adalarına gelen tüm göçmenlerin zorla geri gönderilmesini kabul edeceğine dair bir anlaşma yer alıyordu. Bu anlaşma, Türkiye'nin göçmenler için güvenli bir ülke olduğu gibi temelsiz bir varsayıma dayanıyordu. Bu hedefe ulaşmak için, anlaşmanın hemen ardından Yunanistan yeni bir iltica yasası çıkardı ve o zamanki Avrupa Sığınma Destek Ofisi (European Asylum Support Office - EASO), Frontex ve Avrupa Komisyonu'nun desteğiyle,

¹ Bu bildiri boyunca ve genel olarak ilgili çalışmalarımızda "göçmen" veya "hareket halindeki insanlar" terimlerini, ikamet ettikleri ülkeler tarafından kendilerine tanınan yasal statüden bağımsız olarak, göç etmek zorunda kalan ve göç etmeyi ve/veya sığınmayı seçen tüm bireyleri kapsayacak şemsiye bir terim olarak kullanıyoruz. "Göçmen" ve "hareket halindeki insanlar" terimlerini birbirlerinin yerine ve yasalar tarafından mülteci statüsü verilmeyen kişileri bir şekilde insan haklarını hak etmeyen "düzensiz" veya "yasadışı" göçmenler olarak kategorize etmeye çalışan artan göçmen karşıtı söylemlere karşı koymak için kullanıyoruz. "Sığınmacı" ve "mülteci" terimleri burada, ilgili olduğu durumlarda, bireylerin belirli yasal statülerine atıfta bulunarak kullanılmaktadır.

bugün dahi yürürlükte olan hukuki olarak tartışmalı ve artan oranda kısıtlayıcı bir dizi düzenlemeyi uygulamaya koydu.

Hukuka aykırı coğrafi kısıtlamaların normalleştirilmesi ve göçmenlerin sıcak nokta (hotspot) kamplarında insanlık dışı koşullarda tutulması

AB-Türkiye Mutabakatı'nın ardından Yunanistan'da hissedilen ilk etki, Türkiye'den deniz yoluyla Yunanistan adalarına gelen göçmenlere coğrafi kısıtlamalar getirilmesi oldu. Göçmenler bir gecede kendilerini Yunanistan adalarında kapana kısılmış, yolculuklarına devam edemez ya da Yunanistan içinde serbestçe dolaşamaz halde buldular. Bu uygulama, AB-Türkiye Mutabakatı'nın amaçları doğrultusunda Yunanistan devletinin göçmenleri tespit etmesini, gözaltına almasını ve Türkiye'ye geri göndermesini kolaylaştırmak için yapılmıştı.

Yunanistan'da göçmenlere, hareket özgürlüğü haklarını kullanmalarını engelleyen ve onları insanlık dışı koşullarda alıkoyan iç sınırların dayatılması hem Avrupa hem de Yunanistan hukukunu ihlal etmektedir. Avrupa hukuku, sığınmacıların sığınma başvurularının işleme konulması sırasında belirli bir coğrafi alanla sınırlandırılabilceğini öngörmektedir, ancak buna yalnızca sınırlandırılan coğrafi alandaki kabul koşullarının onurlu bir yaşam standardını taahhüt etmesi halinde izin verilmektedir.²

Sığınma başvuruları sonuçlanana kadar kalmak zorunda bırakıldıkları Yunanistan adalarında göçmenlerin onurlu bir yaşam standardına sahip olma haklarının sistematik olarak ihlal edildiği ve edilmeye devam ettiği sonucuna varmak için burada çok fazla ayrıntıya girmemize gerek yok. Yunanistan adalarındaki sıcak nokta kamplarında göçmenlerin karşılaştığı şiddet, aşırı kalabalık, temel ihtiyaçlara yetersiz erişim ve insanlık dışı koşullar son sekiz yıl boyunca sistematik olarak belgelenmiş ve ifşa edilmiştir. Buna rağmen coğrafi kısıtlamalar, yukarıdaki düzenlemeleri açıkça ihlal edecek şekilde 2016 yılından bu yana zorla ve kesintisiz olarak uygulanmaktadır.

Bu politikaya yönelik hukuki itirazlar şimdiye kadar ne yazık ki sonuçsuz kaldı. Yunanistan'ın en yüksek idari mahkemesinin 2017 yılında verdiği,³ Yunanistan adalarındaki göçmenlere coğrafi kısıtlamalar getirmek için yeterli yasal dayanak bulunmadığına hükmeden kararından sadece birkaç gün sonra Sığınma Hizmetleri Müdürlüğü, adalardaki göçmenlere aynı coğrafi kısıtlamaları getiren, sadece yasal gerekçeleri biraz değiştirilmiş yeni bir karar yayınladı. Yunanistan Mülteciler Konseyi (Greek Council of Refugees - GCR) de yeni kararın yasallığına itiraz ederken (ki bu karar Sığınma Hizmetleri Müdürlüğü ve Göç ve Sığınma Bakanlığı tarafından daha sonra alınan kararlarla değiştirilmiştir), bu dava defalarca ertelenmiştir.⁴

² Yeniden Düzenlenmiş Kabul Koşulları Direktifi 2013/33/EU, gerekçe 11, Madde 7. Benzer şekilde, benzer hükümler içeren ve önceki sığınma kanunlarının yerini alan 4939/2022 sayılı Yunanistan Sığınma Kanunu, "hareket özgürlüğünün belirli bir coğrafi alan içerisinde kısıtlanması, özel hayatın devredilemez alanını etkileyemez ve hakların kullanılmasını engelleyemez (...) [kişilerin] insan onuruna saygı çerçevesinde, mevcudiyetlerini güvence altına alan ve fiziksel ve ruhsal sağlıklarını koruyan yeterli bir yaşam standardına sahip olma hakkının kullanılmasının önüne geçemez." (L4939/2022, Madde, 49, 59).

³ Yunanistan - Danıştay, Dördüncü Bölüm, 17 Nisan 2018, [Karar 805/2018](#).

⁴ Sığınma Bilgi Veritabanı (Asylum Information Database), 2022, Ülke Raporu, Yunanistan ([Country Report, Greece](#))

Beri yandan, Yunanistan adalarındaki tüm göçmenlerin hareket ve seyahat haklarını insanlık dışı koşullarda kısıtlamaya yönelik hukuka aykırı uygulama devam etmekte ve Yunanistan adalarına gelen tüm göçmenlerin, kendi özel durumlarına ilişkin coğrafi kısıtlamalar kaldırılana kadar (bu durum çoğu zaman Yunanistan'a varışlarından aylar hatta yıllar sonra gerçekleşmektedir) adadan ayrılmaları engellenmektedir. Bu engellemenin asıl amacı olan göçmenlerin Türkiye'ye sınır dışı edilmesini kolaylaştırma, Mart 2020'den bu yana son dört yıldır Yunanistan'dan Türkiye'ye yapılan tüm resmi sınır dışı işlemlerinin durdurulmuş olması nedeniyle artık geçerli değildir.

Adalardaki kontrol altına alma sürecinin normalleşmesine paralel ve onunla bağlantılı olarak, göçün 'yönetilmesine' yönelik 'sıcak nokta' yaklaşımı da normalleşmiştir. "Ağırlama Merkezleri"nin yerini genel adıyla "sıcak noktalar" olarak bilinen "Kabul ve Kimliklendirme Merkezleri" almış, bu merkezler de daha sonra "Kapalı Kontrollü Erişim Merkezleri"ne dönüştürülmüştür. Bu merkezlerin adları ne olursa olsun etkileri aynıdır: Yunanistan'a izinsiz giriş yapan göçmenler - erkekler, kadınlar ve çocuklar - yasal statüleri ve uyrukları temelinde giderek daha fazla [denetlenen ve kontrol edilen kamplarda](#) toplanmakta ve izole edilmektedir. Bu modern toplama kampları, hareket halindeki insanları sürekli ve amansız bir şekilde aşağılamakta ve insanlık dışı muameleye maruz bırakmakta ve Avrupa Birliği'nin koşulsuz mali ve siyasi desteği ile sürdürülmektedir.

Yasallaştırılmış ve gizli kapaklı politikalar yoluyla göçmenlerin AB'den dışlanmasının normalleştirilmesi

AB-Türkiye Mutabakatı'nın ardından Yunanistan'da hissedilen ikinci büyük etki, Türkiye'nin 'güvenli üçüncü ülke' olduğu gerekçesiyle insanların sığınma prosedürlerinden giderek daha fazla mahrum bırakılması oldu. AB hukuku, sığınmacıların Avrupa'ya giderken 'güvenli üçüncü ülke'lerden geçmeleri durumunda, uluslararası koruma taleplerinin engellenebileceğini öngörmektedir. Son sekiz yılda Yunanistan, bu gerekçelerle giderek artan sayıda kişiyi sığınma prosedürlerinin dışında bıraktı.

2016 ve 2019 yılları arasında, Yunanistan adalarına gelen ve "hassas" olarak tanımlanmayan Suriye vatandaşları bu gerekçelerle sığınma prosedürlerinin dışında bırakıldı ve Türkiye'ye sınır dışı edilmekle karşı karşıya kaldı. 2020 ve Haziran 2021 arasında, hassas durumdaki bireyler için prosedürel güvenceleri ortadan kaldıran yeni bir sığınma yasının yürürlüğe girmesinin ardından, bu dışlama esasen Yunanistan adalarına gelen tüm Suriye vatandaşlarını kapsayacak şekilde genişledi. [Haziran 2021'de](#) Göç ve Sığınma Bakanlığı, tek taraflı olarak Türkiye'nin sadece Suriye vatandaşları için değil, Afganistan, Somali, Pakistan ve Bangladeş vatandaşları için de güvenli bir ülke olduğunu ilan ederek dışlayıcı politikalarını daha da genişletti. Dahası Yunanistan, Haziran 2021 Ortak Bakanlıklar Kararı bu dışlayıcı politikayı sadece Yunanistan adalarına gelen sığınmacıları değil, Yunanistan anakarasındaki tüm sığınmacıları kapsayacak şekilde genişletti. Yukarıda belirtilen uyruklardan kişilerin sığınma prosedürlerinin dışında

birakılması, 2020 yılında Türkiye'ye sınır dışı edilmelerin durdurulmasından sonra bile devam etti ve bu uygulamaya Yunanistan'ın en yüksek idari makamı olan [Danıştay nezdinde iptal talebiyle itiraz edildi](#). Danıştay'ın çoğunluk görüşü 2021 Ortak Bakanlar Kararı'nın (Karar no.177/2023) iptal edilmesi gerektiği yönündeyken, konu Avrupa Adalet Divanı'nın ön kararına havale edildi ve yakında [bir karar çıkması bekleniyor](#).

Türkiye'nin herhangi bir vatandaş için güvenli üçüncü ülke olarak sınıflandırılması her zaman gerçeklikten kopuk siyasi bir karar olmuştur. Demokrasi ve Dünya İnsan Hakları için Avrupalı Avukatlar (ELDH) 2023 [raporunda](#) kapsamlı bir şekilde belgelendiği üzere, Türkiye ne fiilen ne de hukuken Avrupa hukuku anlamında 'güvenli üçüncü ülke' olarak kabul edilemez. Türkiye'nin sığınmaya erişimi kısıtlayan yasal çerçevesinden yetersiz kabul koşullarına, gözaltı ve sınır dışı sırasında insanlık dışı muameleye ve geri göndermeme ilkesinin sistematik olarak ihlal edilmesine, Türkiye'nin deprem sonrası müdahalesine ve bunun hareket halindeki insanlar üzerindeki etkisine kadar⁵ Türkiye, hiçbir şekilde güvenli bir üçüncü ülke olarak kabul edilme gerekliliklerini karşılamamaktadır.

2023 ELDH raporundan bu yana, Türkiye'de hareket halindeki insanlar için koşullar daha da kötüleşmiştir. Yıkıcı depremin üzerinden bir yıldan fazla bir süre geçtikten sonra, yabancılara yönelik iç seyahat kısıtlamaları, depremden etkilenen göçmenleri etkili bir şekilde evsizliğe ve yoksulluğa mahkum ederek, varlıklarına ve emniyetlerine bir başka [güvencesizlik katmanı](#) eklemiştir. Ayrıca, Mayıs 2023 genel seçimlerinin ardından göçmen karşıtlığı Türkiye'de tırmanışa geçmiştir. Türkiye'deki göçmenler [tutuklanmakta, kaybolmakta ve öldürülmektedirler](#)⁶. Şubat 2024'te Tabipler Odası, göçmenler için aşırı kalabalık ve korkunç gözaltı koşullarını belgeleyen [bir rapor yayınladı](#); bu koşullar arasında gözaltındakilerin aile üyeleri ve avukatlarla iletişim kurmasının yasaklanması, içme suyu ve yenilebilir gıdaya erişimin olmaması, gözaltındakilerin özel ihtiyaçlarının ve savunmasızlıklarının göz ardı edilmesi, çıplak arama, işkence ve gözaltında şüpheli ölümler yer alıyor.⁷ Göçmenlerin Türkiye'den Suriye ve İran'a geri itilmeleri de [fazlasıyla belgelenmiştir](#).⁸ Yunanistan'da olduğu gibi, Türkiye Hükümeti'nin bu korkunç ihlallere ilişkin resmi yanıtı [inkârdan ibarettir](#).

Yunanistan'da 'güvenli üçüncü ülke' kavramının hatalı ve suiistimale açık bir şekilde uygulanmasıyla göçmenlerin AB'den dışlanmasının yasallaştırılmasına ek olarak, daha fazla göçmenin AB'den dışlanması hedefine sadece "yasal" yollarla değil, özellikle Mart 2020'den bu yana Ege bölgesinde Yunanistan'dan Türkiye'ye zorla geri göndermelere veya geri itmelere yönelik gizli devlet politikalarının oluşturulması ve bunların normalleştirilmesi yoluyla da ulaşıldığını vurgulamalıyız.⁹

⁵ Mart 2023, [AB - Türkiye Mutabakatı'nın 7. Yılına Dair Ortak Açıklama](#)

⁶ bkz., Rudaw, 14 Haziran 2023, [İzmir'de 3 Suriyelinin yakılarak öldürüldüğü dava ertelendi](#)

⁷ bkz., Evrensel, 3 Ocak 2024, [Mülteci Muhammed'in ailesi işkenceden şüpheleniyor: GGM'den ölüsü çıktı](#)

⁸ bkz., Evrensel, 16 Kasım 2023, [Yakılan Afgan işçi ve 'vahset' perdesi](#)

⁹ Legal Centre Lesvos, Şubat 2021, [Ege'de İnsanlığa Karşı Suçlar](#)

Bu geri itme politikasının yol açtığı kayıplar ölçülemez boyuttadır. 2020 ve 2022 yılları arasında, [on binlerce insanın](#) Yunanistan devleti tarafından Ege denizindeki geri itme operasyonlarında saldırıya uğradığı, yakalandığı, denizde terk edildiği ve bunların ölümcül sonuçlar doğurduğu belgelenmiştir. Ege Denizi de dahil olmak üzere Yunanistan sınırlarında ölü ve kayıp sayısı son dört yılda dehşet verici şekilde artmıştır. 2023 yılı, Doğu Akdeniz rotasında en az [799 kişinin hayatını kaybettiği](#) trajik bir yıl olarak kayıtlara geçmiştir; bu sayı, Türkiye-Yunanistan sınırlarından Avrupa'ya yirmi kattan fazla insanın yolculuk yaptığı 2015 yılından bu yana boğulan veya kaybolan insanların ulaştığı en yüksek sayıdır.

Bu rakam sadece BMMYK tarafından resmi olarak kayıt altına alınan kayıpları içermekte olup, geri itme operasyonları sırasında [hayatını kaybeden](#) ve ne yazık ki çoğu zaman ölümleri sayılamayan kişileri kapsamamaktadır.

AB-Türkiye Mutabakatı'nın yasallaştırılması ve genişletilmesi

Aralık 2023'te Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu ve AB üye devletleri, yukarıda açıklanan istismarcı politikaların yasallaşmasına ve genişlemesine yol açacak olan AB Göç ve Sığınma Paketi üzerinde siyasi bir anlaşmaya vardılar. Pakt, Midilli ve Ege adaları gibi [sınır bölgelerinde yıllardır hem resmi hem de gizli yollarla test edilen](#) AB-Türkiye Mutabakatı'ndan kaynaklanan politikaları sürekli hale getirecektir.

Göçmenlerin hareket özgürlüğünün kısıtlanmasının ve kamplarda toplanmalarının yasallaştırılmasına ek olarak, Pakt, sınır taramaları ve bireysel değerlendirmeler olmaksızın zorla sınır dışı etme yoluyla göçmenlerin sığınma prosedürlerinin dışında bırakılmasını otomatik hale getirecektir. Bu politikalar, Devletlerin mülteci ve göçmenlere yönelik insan hakları yükümlülüklerini açıkça ihlal etmenin yanı sıra, esasen geri itmelerin yasal hale getirilmesinin önünü açacaktır.

AB-Türkiye Mutabakatı'nın bir yılını daha geride bırakırken, Avrupalı siyasetçiler Mısır'a ["sınır yönetiminin güçlendirilmesi, onurlu ve sürdürülebilir geri dönüş ve yeniden entegrasyonun sağlanması"](#) da dâhil olmak üzere göçle ilgili programlarda yardımcı olmak üzere mali destek sözü veren bir anlaşmaya imza attılar. AB'ye yönelik göçü engellemeyi amaçlayan AB-Türkiye Mutabakatı kadar açık olmasa da, bu anlaşmanın Avrupa devletlerinin mülteci ve göçmenlere ilişkin kendi insan hakları yükümlülüklerinden sapmalarını daha da meşrulaştırmak için kullanılacağından endişe duyuyoruz. Bu utanç verici yıldönümünde bugün dile getirdiğimiz taleplerimiz, önceki yıllarda dile getirdiklerimizden farklı değildir ve aciliyetlerini dün kadar bugün de korumaktadırlar.

Aşağıda imzaları olan kurumlar olarak taleplerimiz:

- Göçmenlerin AB'ye girişini engellemek amacıyla uygulanan AB-Türkiye Mutabakatı'nın ve diğer ülkelerle yapılan benzer tüm dışlama anlaşmalarının derhal feshedilmesi;

- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yer alan yaşam hakkı ve işkence yasağının rutin olarak ihlal edildiği Türkiye ve Yunanistan'ın sınırlarındaki geri itme uygulamalarına son verilmesini ve hayatta kalanlar için telafi mekanizmalarının derhal hayata geçirilmesi;
- Göçmenlerin haklarına saygı gösteren, insan onuruna yakışır yaşam koşullarının ve hareket özgürlüğünün sağlanmasını temin eden düzenlemelerin hayata geçirilmesidir.

İmzacı Kurumlar:

1. Community Peacemakers Teams (CPT)
2. Equal Legal Aid
3. European Association of Lawyers for Democracy & World Human Rights (ELDH)
4. Human Rights Legal Project
5. I Have Rights
6. Özgürlük İçin Hukukçular Derneği (ÖHD)
7. Legal Centre Lesvos
8. Çağdaş Hukukçular Derneği (ÇHD)
9. Refugee Legal Support